

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ДЗЮБА ГАННА ІГОРІВНА

УДК 378.147:004

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО
ПРОФІЛЮ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НІМЕЧЧИНИ

13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидат педагогічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

Роботу виконано у Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор педагогічних наук, професор
Амеліна Світлана Миколаївна,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
завідувач кафедри іноземної філології
і перекладу

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент,
Кучай Тетяна Петрівна,
Закарпатський угорський інститут
імені Ференца Ракоці II,
професор кафедри педагогіки
та психології

доктор педагогічних наук, доцент
Волярська Олена Станіславівна,
Київський національний
лінгвістичний університет,
професор кафедри психології, педагогіки
і туризму

Захист відбудеться «13» травня 2021 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.18 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 213

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «09» квітня 2021 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Сопівник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку суспільства бурхливо розвиваються наукомісткі технології, що зумовлює відповідні зміни у вимогах до професійної компетентності майбутніх економістів. Тому вітчизняні й зарубіжні дослідники останнім часом дедалі більше акцентують увагу на вивченні питань, пов'язаних із компетентнісним підходом до підготовки майбутніх фахівців і формуванню у них відповідних компетентностей, які передбачають наявність знань, сформованість умінь і навичок, досвід їх застосування та певні особистісні якості, що дозволить їм ефективно здійснювати професійну діяльність.

У зв'язку з цим актуалізується проблема вивчення зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх економістів. Адже інтеграція України до світового освітнього простору потребує розв'язання таких проблем, як: підвищення якості освіти, здійснення моніторингу ефективності діяльності освітньої системи на національному рівні, структурна перебудова освітньої системи відповідно до потреб забезпечення неперервності освіти, розширення міжнародного співробітництва, моніторинг та використання інноваційних ідей зарубіжного досвіду в сфері освіти.

Для вироблення стратегії розвитку вищої освіти в Україні особливо пізнавальним є досвід сусідньої Німеччини, яка, з одного боку, має багатолітній досвід підготовки фахівців економічного профілю, а, з іншого боку, постійно оновлює зміст і методику їхньої підготовки. На особливу увагу заслуговує вивчення можливостей дуального навчання у вищій економічній освіті Німеччини.

Загальні питання професійної підготовки майбутніх економістів досліджували С. Амеліна, Я. Булахова, Н. Волкова, В. Євтушевський, Н. Захарченко, Є. Іванченко, О. Капітанець, М. Коляда, Р. Корнєв, Т. Коваль, Л. Коченова, Т. Кучай, О. Левчук, О. Матеюк, Л. Савчук, В. Стасюк та ін. Формування у них професійних компетентностей вивчали В. Буданов, Г. Копіл, Г. Медведєва, П. Пахотіна, Т. Поясок, С. Цимбал та ін. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності були предметом дослідження М. Вачевського, інформаційні компетентності майбутніх економістів – О. Гончарової, індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності економістів – Л. Дибкової, економічна підготовка у вітчизняних закладах освіти в контексті європеїзації – О. Волярської. Умови і особливості реформування системи вищої освіти в Німеччині вивчали І. Борисенко, Т. Голуб, Т. Зданюк, О. Ігнатов, М. Клітцинг та ін. Запровадження стандартів німецької вищої освіти у освітній процес українських ЗВО досліджувала низка вчених, зокрема, А. Василюк, К. Корсак, А. Харченко та ін.

Визнаючи безперечну цінність проведених досліджень щодо порівняння професійної підготовки фахівців різного профілю у зарубіжних і вітчизняних ЗВО, варто відзначити, що недостатньо розглянуті питання адаптації системи підготовки майбутніх економістів в умовах інтеграції України до європейського

освітнього простору, потребують розробки принципи уніфікації змісту професійної підготовки навчальних планів, програм і методик.

Необхідність дослідження й вирішення зазначеної проблеми, її актуальність і доцільність, крім того, зумовлені наявними суперечностями між:

- об'єктивною потребою суспільства у висококваліфікованих економістах, здатних до забезпечення успішної діяльності підприємств на сучасних ринках і недостатньою спрямованістю вищої економічної освіти на їхню підготовку до здійснення професійної діяльності у сучасних умовах;

- визнанням ефективності економічної освіти у провідних зарубіжних університетах і незначним рівнем урахування її змістових і методичних особливостей у професійній підготовці фахівців економічного профілю;

- усвідомленням необхідності вдосконалення процесу підготовки майбутніх економістів у закладах вищої освіти України й недостатньою розробленістю в сучасній педагогічній науці його науково-педагогічного забезпечення.

Отже, актуальність дослідження полягає у необхідності вивчення змісту і методики професійної підготовки фахівців економічного профілю в Німеччині з метою підвищення якості їхньої підготовки в Україні, зростання їхньої професійної компетентності і мобільності, конкурентоспроможності, в умовах співпраці з європейськими закладами освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану дослідної роботи за темою «Теоретичні і методичні засади застосування інноваційних технологій при підготовці економістів у аграрних навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0110U003576). Тему дисертації затверджено вченою радою Природничо-гуманітарного ННІ (протокол № 7 від 27 лютого 2013 року).

Мета дослідження: виявити особливості структури, змісту, форм професійної підготовки фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти Німеччини та визначити можливості й напрями практичного використання досвіду Федеративної Республіки Німеччина для вдосконалення системи вищої економічної освіти в Україні.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. З'ясувати стан вивчення проблеми професійної підготовки фахівців економічного профілю у педагогічній науці, здійснити ретроспективний аналіз економічної освіти у Німеччині з метою визначення традиційних методів навчання й новітніх тенденцій у підготовці майбутніх економістів.

2. Розкрити особливості змісту, форм, методів навчання фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти Німеччини.

3. Визначити напрями практичного використання німецького досвіду професійної підготовки економістів аграрного профілю у освітньому процесі закладів вищої освіти України.

4. Розробити навчально-методичні рекомендації щодо використання у вітчизняних закладах вищої освіти позитивного досвіду професійної підготовки фахівців економічного профілю у Німеччині.

Головна ідея й основні положення дослідження втілені у загальній **гіпотезі**, яка ґрунтується на припущенні, що якість підготовки майбутніх фахівців економічного профілю можна значно підвищити, якщо визначити і запровадити у освітній процес вітчизняних ЗВО позитивні ідеї й практичні напрацювання, закладені у програми підготовки зазначених фахівців у закладах вищої освіти Німеччини різного типу, та розробити з цієї метою відповідне науково-методичне забезпечення.

Об'єкт дослідження – система професійної підготовки фахівців економічного профілю у Німеччині.

Предмет дослідження – зміст і методика навчання фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти Німеччини

Методи дослідження: теоретичні: аналіз педагогічної, методичної, спеціальної літератури з метою вивчення проблеми; ретроспективний аналіз для дослідження генези вищої економічної освіти у Німеччині; метод аналізу і синтезу під час вивчення навчально-методичної документації для визначення особливостей змісту підготовки фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти Німеччини; структурно-системний аналіз навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців економічного профілю у Німеччині з метою з'ясування її особливостей в умовах інтеграції у світовий освітній простір; метод зіставлення для порівняння навчальних планів і програм; метод узагальнення і конкретизації для формулювання висновків і рекомендацій; емпіричні: методи збору інформації (анкетування, опитування); спостереження; статистичний метод для інтерпретації кількісних та якісних показників співвідношення дисциплін, годин, кредитів навчальних програм.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *вперше* визначено особливості структури, змісту, форм, методів професійної підготовки фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти Німеччини (диференціація змісту і тривалості бакалаврських програм, ступінь бакалавра і магістра як головна й додаткова кваліфікація, дуальне навчання, білінгвальні магістерські програми); на основі аналізу генези вищої економічної освіти у Німеччині встановлено залежність етапів її розвитку від політичної ситуації у країні;

- *уточнено* структуру й зміст бакалаврських і магістерських програм економічного спрямування у державних і приватних закладах вищої освіти Федеративної Республіки Німеччина (інтернаціоналізація фахових дисциплін, широкий спектр вибіркового дисциплін і модулів, запровадження «практичного семестру»);

- *конкретизовано* критерії вступу до закладів вищої освіти Німеччини для майбутніх фахівців економічного профілю (Numerus clausus, список очікування);

- *обґрунтовано* доцільність використання досвіду закладів вищої освіти Німеччини різних типів у процесі професійної підготовки фахівців економічного профілю в Україні (наближення змісту навчання до потреб як виробничого, так і невиробничого сектора економіки; встановлення вимоги до викладачів фахових дисциплін щодо наявності стажу роботи за спеціальністю; визначення обов'язкової кількості фахових дисциплін, які студенти повинні вивчати

іноземними мовами; запровадження бакалаврського проєкту як обов'язкової складового складника плану підготовки фахівців економічного профілю);

- *подальшого розвитку набули* ідеї диференціації теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю, запровадження іншомовних курсів у процес їхньої професійної підготовки.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні навчально-методичних рекомендацій щодо використання у вітчизняних університетах позитивного досвіду професійної підготовки фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти Німеччини. Матеріали дисертації можуть бути використані в освітньому процесі підготовки фахівців економічного профілю, під час читання лекцій з історії педагогіки, спецкурсів із зарубіжної педагогіки, у процесі розробки навчальних посібників, методичних рекомендацій.

Результати дослідження впроваджено у освітній процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 01/02-218/5 від 2 лютого 2014 р.), Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України (довідка про проходження педагогічної практики №314 від 03.06.2015 р.), Житомирський національний агроекологічний університет (довідка від 22.11.2019 р.), Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет (№ 0002559), Національного університету біоресурсів і природокористування України (акт від 21.12.2019 р.).

Особистий внесок здобувача у спільних публікаціях полягає в: [1] – у визначенні й обґрунтуванні переліку аналітичних умінь майбутніх економістів, [2] – у визначенні особливостей організаційних умов професійної підготовки бакалаврів економічного профілю, [6] – у висвітленні організаційних аспектів практичного навчання бакалаврів економічного профілю, [9] – у описі ключових компетенцій майбутнього економіста.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дисертації висвітлювалися у доповідях на науково-практичних конференціях: міжнародних: III Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія та методика професійної освіти: реалії та перспективи XXI століття» (Київ, 2012), IX Міжнародній науково-практичній конференції «Новости научных идей - 2013» (Прага, 2013), V Міжнародній конференції «Теорія та методика професійної освіти: наукові читання імені професора Віктора Сидоренка» (Київ, 2014); науково-практичних конференціях і семінарах науково-педагогічних працівників Національного університету біоресурсів і природокористування України (2011-2014).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 13 наукових і науково-методичних працях, в тому числі 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у іншому виданні, 7 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 208 сторінок (основний текст – 170 сторінок). Список використаних джерел включає 216 найменувань, з них 115 іноземною мовою. Дисертація містить 7 таблиць та 6 рисунків, 8 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; вказано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету та завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; викладено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ **«Професійна підготовка фахівців економічного профілю у системі вищої освіти Німеччини»** містить розгляд проблеми професійної підготовки фахівців економічного профілю у Німеччині у педагогічній науці, генези економічної освіти у Німеччині, нормативно-регулятивної бази та диференціації професійної підготовки фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти різних типів.

Середньорічна чисельність вакансій у сфері економіки у Німеччині неухильно зростає з 2010 року і з тих пір збільшилась майже вдвічі. У 2019-20 навчальному році, за даними Федерального статистичного відомства, навчання за економічними спеціальностями у закладах вищої освіти Німеччини розпочали 134 000 випускників шкіл, що на шість відсотків більше у порівнянні з попереднім роком. Найбільш популярною виявилась спеціальність «Бізнес-адміністрування» (у 2019 році зараховані 72 700 осіб). Тому підготовка фахівців економічного профілю у Німеччині є актуальною і не випадково викликає інтерес як у вітчизняних, так і у зарубіжних науковців.

Дослідники питань професійної підготовки фахівців економічного профілю у Німеччині визначили нормативно-правову базу, що регулює функціонування вищої економічної освіти в Німеччині: Рамковий Закон про вищу освіту (Hochschulrahmengesetz, 2002), який визначає особливості освітнього процесу у різних типах закладів вищої освіти, права і обов'язки студентів та професорсько-викладацького персоналу; Закон про сприяння освіті (Bundesausbildungsförderungsgesetz, 2001), який гарантує матеріальну допомогу під час навчання; Закон про реформу оплати професорів (Gesetz zur Reform der Professorenbesoldung, 2002), спрямований на стимулювання якості викладання, Закон про сприяння удосконаленню професійної кваліфікації (Gesetz zur Förderung der beruflichen Aufstiegsfortbildung, 1996), який гарантує державну підтримку для підвищення професійної кваліфікації.

У 2006 році уряд ФРН затвердив «Стратегію високих технологій» – комплексну програму інноваційного розвитку національної економіки, яка передбачає п'ять важливих передумов реалізації стратегії: новий рівень взаємодій науки й промисловості, які повинні будуватися як відносини стратегічного партнерства; економічно більш привабливі рамкові умови для інноваційної діяльності промисловості, насамперед підприємств малого й середнього бізнесу; прискорення процесу поширення нових технологій; широке міжнародне співробітництво Німеччини з метою збільшення власного наукового інноваційного потенціалу; достатня кількість кваліфікованих фахівців, здатних вирішувати на всіх рівнях завдання інноваційного розвитку.

Відповідно до окреслених напрямів розвитку економіки у Німеччині розробляються незалежні кадрові прогнози за різними моделями. Зокрема, модель Interindustry Forecasting Germany розробляється в Інституті досліджень економічної структури. У цій моделі головним чином досліджуються зміни структури економіки. Модель включає загальний прогноз зайнятості, прогноз у розрізі професій і кваліфікацій (рівень компетентності), а також прогноз пропозицій на ринку праці. Для підготовки кадрів у професійній системі освіти Німеччини функціонують різні типи закладів вищої освіти, зокрема: університетах (Universitäten), технічних університетах (Technische Universitäten), університетах прикладних наук / фахових вищих школах (Fachhochschulen), професійних академіях (Berufsakademien), дуальних закладів вищої освіти (duale Hochschulen).

Однак, підготовка фахівців економічного профілю пов'язана із низкою проблем, які відзначаються насамперед німецькими дослідниками. Однією з них є вік випускників закладів вищої освіти. Тим, хто завершив навчання за бакалаврськими програмами у 2013-17 роках, у середньому виповнилось 25,7 років. Середній вік випускників магістерських програм складає 28,5 років. Таким чином, фахівці економічного профілю досить пізно розпочинають професійну діяльність, що негативно позначається на забезпеченні кадрами деяких галузей економіки країни.

Становлення і розвиток системи вищої освіти Німеччини триває і до нинішнього часу. Заклади вищої освіти Німеччини гармонійно поєднують давні університетські традиції з новітніми досягненнями науки й техніки. Історія економічної освіти у Німеччині нерозривно пов'язана з економічним, політичним і соціальним розвитком країни. Варто враховувати, що система освіти Німеччини централізовано регулюється державою лише у найважливіших питаннях. Основні ж питання діяльності закладів освіти регулюються і вирішуються на рівні федеральних земель. Нині у Федеративній Республіці Німеччина налічується близько 370 закладів вищої освіти, у яких навчаються майже два мільйони молодих людей. Це університети, технічні університети, університети прикладних наук. Починаючи з 1960-их років, розвився особливий освітній феномен, який знайшов багато прихильників за кордоном: університети прикладних наук або фахові вищі школи (Fachhochschulen). Найважливішим критерієм диференціації між класичними університетами й університетами прикладних наук є те, що останні пропонують спеціальності, орієнтовані на практику та прикладні програми. Організація розкладу жорсткіша, а курси менші, ніж в університеті. Тут в основному набувають спеціальності в галузі технологій, економіки та соціальних наук. Майже третина всіх студентів у Німеччині навчається нині у закладах цього типу, а також – у деяких федеральних землях – у так званих «професійних академіях», які тісно співпрацюють з підприємствами. До університетів прикладних наук студентів вабить швидший шлях до професії (навчання там триває, як правило, три роки), а також їх орієнтованість на практику.

Дуальна система професійної освіти також є особливим видом навчання, притаманним Німеччині. Навчання професії відрізняється від традиційного

освітнього процесу: протягом трьох чи чотирьох днів на тиждень студенти проходять практику на підприємстві; теоретична професійна підготовка відбувається протягом одного-двох днів на тиждень у вищому закладі освіти.

Особливістю бакалаврських програм для фахівців економічного профілю в німецьких університетах є те, що вони можуть бути організовані як у формі так званої моно-спеціальності (Monostudiengang), коли студент навчається тільки за однією програмою (спеціальністю), так і у формі комбінованого бакалаврату (Kombinationsstudiengang), коли студент вивчає основну і додаткову спеціальності. При цьому розрізняють дві подальші можливості: комбінація двох спеціальностей – основної і економічної як додаткової – без права викладання у школі (Kombinationsbachelor (ohne Lehramtsoption)) і комбінація таких спеціальностей з правом викладання у школі (Kombinationsbachelor (mit Lehramtsoption)). В цьому випадку додатково вивчаються також педагогічні науки, дидактика фахових дисциплін, німецька мова як друга мова. Обов'язковим складником навчального плану є також практика у школі. Однак, для того, щоб стати вчителем, студенти повинні отримати після бакалаврату ступінь магістра з педагогіки (Master of Education).

Бакалаврат передбачає, як правило, навчання протягом 6 семестрів і опанування навчального матеріалу обсягом 180 кредитів. Проте у деяких випадках для отримання ступеня бакалавра передбачено 7 семестрів (210 кредитів) або 8 семестрів (240 кредитів). Крім фахової підготовки, програми цих спеціальностей містять також навчальні курси із блоку надфахових компетенцій і орієнтувальних знань (überfachliche Kompetenzen und Orientierungswissen (ÜKO)), обсягом 21 кредит.

Випускники зі ступенем бакалавра, які хочуть продовжити навчання, мають змогу зробити це, вступивши на магістерську програму, яка передбачає навчання протягом 4 семестрів (120 кредитів). Якщо ж навчання на бакалавраті тривало довше (7 чи 8 семестрів), то термін навчання у магістратурі скорочується таким чином, що в цілому навчання на здобуття ступеня бакалавра, а потім магістра за однією спеціальністю складає 10 семестрів (300 кредитів).

Економічні спеціальності пропонуються студентам німецьких університетів і як додаткові, що поєднуються з іншими (основними). При цьому обсяг програми за основною спеціальністю складає 99 кредитів (включаючи бакалаврську роботу), за додатковою – 60 кредитів, а решта – 21 кредит – припадає на блок надфахових компетенцій і орієнтувальних знань.

Багаторічний досвід німецьких університетів свідчить, що на співбесіду для зарахування на навчання за спеціальностями «Міжнародне бізнес-адміністрування» (International Business Administration) і «Міжнародна економіка» (International Economics) запрошується кількість претендентів, яка є приблизно втричі більшою за кількість усіх, хто подав документи. Для порівняння наведені дані університету Тюбінген (таблиця 1). Винятком є ті категорії, для яких існують особливі квоти (бажаючі отримати другу освіту, іноземці, список очікування). Однак, з 2015 року таку практику відмінили. Цікавим у досвіді прийому на навчання у німецьких університетах є те, що 10 %

місць надається претендентам з так званого «списку очікування», до якого занесено бажаючих навчатись минулих років, які не пройшли за конкурсом.

Таблиця 1

**Кількість претендентів на навчання за економічним профілем в
університеті Тюбінген**

Спеціальність	Кількість претендентів	Кількість місць	Нумерус клаузус
Міжнародне бізнес-адміністрування	652	60	1,7
Міжнародна економіка	272	90	2,4
Економіка і бізнес-адміністрування	716	100	-
Бізнес-адміністрування (бакалавр, друга спеціальність)	288	40	-
Макроекономіка (бакалавр, друга спеціальність)	110	39	-

Суттєвою перевагою університетів прикладних наук є практична спрямованість навчання, яке повністю орієнтоване на майбутню професійну діяльність випускників. Крім того, тісному зв'язку з практикою сприяють також інші чинники, зокрема:

- більшість студентів (85%), які вступають на навчання, уже мають диплом про професійне навчання в одній із областей менеджменту (наприклад, помічник менеджера у промисловості, банківській сфері, експедируванні вантажів, оподаткуванні тощо);
- викладачем університету прикладних наук може стати тільки той, хто має досвід професійної діяльності у відповідній галузі не менше п'яти років;
- для викладання запрошуються ті, хто працює на підприємстві;
- до освітнього процесу інтегровано практичний семестр, який може проходити в країні або за кордоном;
- багато студентів пишуть свою випускную роботу в тісній співпраці з підприємством;
- практична спрямованість реалізується під час вивчення всіх дисциплін і на всіх етапах навчання.

У другому розділі дисертації «**Особливості професійної підготовки фахівців економічного профілю в Німеччині**» наведено результати аналізу структури і змісту навчальних планів, висвітлено специфіку дуального навчання у професійній підготовці фахівців економічного профілю.

Навчання на бакалавраті у німецьких закладах вищої освіти спрямоване на набуття базових знань зі сфер економіки підприємства, ділового адміністрування та методичних основ математики, статистики, економетрики, економічної інформатики і права, а також знань з історії й актуального розвитку цих наукових дисциплін. Невід'ємною складовою частиною процесу навчання є стимулювання до роботи в команді й набуття додаткових кваліфікацій, потрібних у відповідних професійних сферах. Студенти набувають зазначених компетентностей шляхом поєднання аудиторного навчання або так званої фази присутності (Präsenzlehre), віртуального навчання і самостійної роботи.

Освітній процес побудовано таким чином, що він сприяє інтернаціоналізації знань шляхом навчання за кордоном. Для визнання навчальних досягнень, здобутих за кордоном, передбачено відповідні модулі. Увесь освітній процес складається з модулів, пов'язаних між собою за змістом і часом, які супроводжуються іспитами до бакалаврської роботи. Наприклад, студентам пропонуються типові навчальні плани, які передбачають опанування ними відповідної кількості кредитів з розподілом за семестрами під час вивчення відповідного економічного фаху як основного або додаткового (таблиці 2 і 3).

Таблиця 2

Рекомендований типовий навчальний план (для бакалаврату з економікою як основним фахом)

	Розподіл кредитів за семестрами					
	1	2	3	4	5	6
Обов'язкові модулі	27	28,5	16,5	12		
Обов'язкові модулі за вибором			6	12	6	
Модулі за вибором				3	15	12
Додаткові кваліфікації, пов'язані з професією	3	3	9	3	9	3
Бакалаврська робота						12
Загальна кількість кредитів за семестр	30	31,5	31,5	30	30	27

Таблиця 3

Рекомендований типовий навчальний план (для бакалаврату з економікою як додатковим фахом) фахом)

	Розподіл кредитів за семестрами					
	1	2	3	4	5	6
Обов'язкові модулі	15	3	6			
Обов'язкові модулі за вибором		4,5-6	4,5	6	12	
Модулі за вибором				6		3-6
Загальна кількість кредитів за семестр	15	7,5-9	6-10,5	12	12	3-6

Варто зазначити, що ці типові плани є тільки рекомендованими, а не обов'язковими, так що студенти мають певну свободу щодо організації власної траєкторії навчання. Крім того, 4-й або 5-й семестр рекомендується планувати як семестр навчання у зарубіжному університеті.

Перелік обов'язкових модулів для бакалавра з економіки (Volkswirtschaft (VWL)) включає такі: економіка I (6 кредитів), економіка II (6 кредитів), економіка III (6 кредитів), економіка IV (6 кредитів), економіка V (6 кредитів), бізнес-адміністрування I (9 кредитів), бізнес-адміністрування II (6 кредитів), право I (6 кредитів), математика I (6 кредитів), математика II (6 кредитів), економічна інформатика I (6 кредитів), статистика (9 кредитів), вступ до економетрики (6 кредитів). До обов'язкових модулів за вибором належать мікроекономіка III (6 кредитів), макроекономіка III (6 кредитів), прикладна мікроекономіка (6 кредитів), прикладна макроекономіка (6 кредитів), державні фінанси в демократії I (6 кредитів), державні фінанси в демократії II (6 кредитів), недоліки ринку (6 кредитів), теорія оподаткування (6 кредитів), економіка ринку праці (6-12 кредитів), вступ до теорії ігор (6 кредитів), грошово-кредитна

економіка (6 кредитів). Як модулі за вільним вибором пропонуються: семінар на теми прикладної мікроекономіки (6 кредитів), теми макроекономіки (6 кредитів), семінар на теми макроекономіки (6 кредитів), теми фінансів (6-12 кредитів), актуальні проблеми економічної політики (6 кредитів), актуальні проблеми екологічної політики (6 кредитів), бази даних економічної політики теми історії німецької економіки (6-12 кредитів), основи математичної статистики (6-12 кредитів), грошово-кредитна економіка (6 кредитів).

Після перших чотирьох семестрів навчання п'ятий семестр є так званим «практичним семестром», який може відбуватись як у Німеччині, так і за кордоном, відповідно з підготовчим модулем перед ним чи наступним модулем після практичного семестру. Студенти отримують уявлення про діяльність підприємства і виробничі процеси та операції, внаслідок чого у них формується розуміння взаємозв'язку теорії й практики. Цей зв'язок з практикою підкріплюється в подальшому у бакалаврському проєкті, в якому розглядаються практичний досвід і здійснюється підготовка до бакалаврської роботи.

Ураховуючи зростаючу інтернаціоналізацію економіки, німецькі університети визнають, що класичних економічних спеціальностей вже недостатньо для того, щоб підготувати випускників до майбутньої професійної діяльності у глобальному світі. Тому заклади вищої освіти починають пропонувати нові програми підготовки бакалаврів і магістрів. Так, університет Бремена запровадив спеціальність «Прикладні мови економіки світу» («Angewandte Weltwirtschaftssprachen» (AWS)), яка трансформувалась у «Прикладні мови економіки світу і міжнародний менеджмент» («Angewandte Wirtschaftssprachen und Internationale Unternehmensführung (AWS)»). Програма готує студентів до діяльності в міжнародному середовищі. Завдяки ґрунтовним професійним і мовним кваліфікаціям у поєднанні з міжкультурною компетентністю випускники можуть займати управлінські посади в глобальному контексті. Вони працюють у зовнішньо-економічних відділах великих компаній, у малих і середніх торгових підприємствах, у міжнародних проєктах, а також в дочірніх фірмах і спільних підприємствах за кордоном. Крім того, хороші кар'єрні перспективи відкриваються у сфері туризму й бізнес-консалтингу.

Екзамени проводяться у різних формах, вони можуть бути усними, письмовими і мультимедійними. Якщо екзамени проводяться у мультимедійній формі, то студенти повинні продемонструвати, що вони здатні самостійно опрацювати теми зі своєї спеціальності за допомогою різних медіа-засобів і самостійно презентувати отримані результати. Цікавою є процедура реєстрації студентів для участі у складанні екзаменів, яка здійснюється через електронну університетську систему або спеціальне екзаменаційне бюро в межах передбаченого для цього терміну. Реєстрація завершується за три дні до дати проведення екзамену. Якщо ж студент не зареєструвався з якихось причин, то до складання екзамену він не допускається. Відповідальність за дотримання термінів повністю покладається на самих студентів. До виконання бакалаврської роботи допускаються ті студенти, які успішно склали екзамени з обов'язкових модулів і виконали вимоги, визначені у модулях за вибором.

Приклади графіків освітнього процесу для бакалаврів і магістрів економічного профілю наведено у таблицях 4 і 5.

Таблиця 4

Графік освітнього процесу для бакалаврів у Боннському університеті

<i>Бакалавр наук B.Sc.</i>				
Підготовчий курс з математики (2 тижні)				
1 семестр	Вступ до мікроекономіки	Математика А: основи	Статистика А	Вступ до теорії підприємництва
	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)
2 семестр	Мікроекономіка А	Вступ до макроекономіки	Статистика Б	Інвестиції і фінансування
	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)
3 семестр	Мікроекономіка Б	Макроекономіка А	Математика Б: векторна алгебра і економетрія	Модуль вільного обов'язкового вибору
	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)
4 семестр	Наукова робота	Макроекономіка Б	Фінансування	Модуль вільного обов'язкового вибору
	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)
5 семестр	Вибіркова дисципліна (з народної економіки)	Вибіркова дисципліна (з народної економіки)	2 вибіркові дисципліна (з економіки підприємства) або з методики	
	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)
6 семестр	Вибіркова дисципліна (з народної економіки)	Вільний вибір	Бакалаврська робота	
	(7,5 кредитів)	(7,5 кредитів)	(15 кредитів)	
Диплом бакалавра: 180 кредитів				

Значний інтерес у підготовці бакалаврів економічного профілю у Німеччині викликає наявність у програмах так званого практичного семестру, який, однак, не є обов'язковим. Зокрема, в університеті Кельна для бакалаврів, що навчаються за програмами «Банківська справа і фінанси» («Banking and Finance (B. Sc.)»), «Бізнес-адміністрування» («Betriebswirtschaftslehre (B. Sc.)»), «Міжнародна економіка» («International Business (B. Sc.)»), пропонується проходження на добровільній основі практичного семестру, за умови, що вони уже набрали щонайменше 60 кредитів ECTS. У цьому випадку тривалість навчання збільшується від шести до семи семестрів. Якщо практичний семестр завершено успішно, то у якості компенсації нараховується 30 кредитів ECTS за додатковий семестр.

**Графік процесу підготовки магістрів економіки в Мюнхенському
університеті**

<i>Магістр наук M.Sc.</i>		4 семестри - 120 кредитів
Загальні основи		
Вибір 2 з 5 сфер компетентностей: бухгалтерський облік, фінанси, інновація й інформація, маркетинг і стратегія, лідерство і навчання		
Фахово-специфічне поглиблення		
Вибір 2 з 5 сфер компетентностей		
Проектне навчання		
2 проєктні курси, вибрані з 5 сфер компетентностей		
Магістерська робота		
<i>Спеціаліст</i>	<i>Генераліст</i>	
Продовження навчання, поглиблення і проєктні курси з <i>однакових</i> сфер компетентностей	Продовження навчання, поглиблення і проєктні курси з <i>різних</i> сфер компетентностей	

Варто зауважити, що практичний семестр не оцінюється. Крім того, пройти його можна навіть після завершення бакалаврської роботи, але при цьому студент повинен не пізніше, ніж за тиждень до завершення останнього іспиту, зареєструватись для участі у практичному семестрі, інакше його буде автоматично відраховано. Водночас можливим є і поєднання практичного семестру та бакалаврської роботи, тобто бакалаврська робота може бути написана під час практичного семестру. У ході практичного семестру можуть також проводитись модульні екзамени. Щодо організації практичного семестру потрібно врахувати, що місце для стажування не надається чи пропонується закладом вищої освіти, а його пошук здійснюється студентом самостійно.

Дуальна система вищої професійної освіти функціонує таким чином: теоретична підготовка у ЗВО доповнюється професійно-практичними фазами на підприємствах. До основних ознак дуальної професійної освіти належать такі: паралельне оволодіння «прикладною» професією під час отримання вищої освіти, чергування теорії і практики у освітньому процесі, співпраця закладу вищої освіти з підприємством, фінансова участь підприємства в організації практичної фази навчання. Обов'язковим для претендентів на навчання за дуальною програмою є укладання договору про навчання з підприємством, на якому вони проходять практичне навчання, яке буде здійснювати фінансування практики і яке є партнером обраного ЗВО.

До переваг дуальної професійної освіти можна віднести:

- практичну орієнтацію освітнього процесу. Завдяки такій спрямованості навчання підготовка майбутніх фахівців більшою мірою сконцентрована на формуванні й розвитку фахових умінь і навичок, ніж традиційна професійна освіта. Крім того, розвиваються так звані «ключові компетенції», зокрема, уміння працювати в команді, організовувати професійну діяльність, співпрацювати з колегами, спілкуватися з клієнтами тощо.

- інтенсифікацію професійної освіти. Інтеграція практичної професійної підготовки у освітній процес пришвидшує отримання бажаного диплома у порівнянні з традиційним шляхом – спочатку практична підготовка, а потім навчання у закладі вищої освіти.

- фінансування навчання майбутнього фахівця підприємством, з яким укладено угоду.

Водночас варто відзначити й суттєві вади дуальної професійної освіти, зокрема:

- менше «науковості» у порівнянні з традиційним навчанням у закладах вищої освіти. Теоретично рівень бакалавра, який отримують випускники за дуальною формою навчання є рівноцінним рівню бакалавра, що присуджується у закладі вищої освіти. Це означає, що вони можуть продовжити навчання з метою отримання ступеня «Магістр». Але на практиці часто виникають проблеми.

- більшу завантаженість студентів. У них немає семестрових канікул; навчальний графік дуже насичений; навчання проводиться як у закладі вищої освіти, так і на підприємстві чи фірмі, де майбутній фахівець задіяний «стовідсотково». Робочий тиждень, як правило, розрахований на 35 годин.

- відсутність у фахівця вільного вибору робочого місця (принаймні, у перші роки після отримання диплома) через те, що фінансова підтримка його підготовки відповідним підприємством пов'язана з умовою працевлаштування і роботи на цьому підприємстві.

Проблемою може стати переорієнтація інтересів студента, адже більш детальне ознайомлення з майбутньою професією і професійними обов'язками відбувається на підприємстві, коли договір уже підписано і розпочався процес навчання. Майбутній фахівець, який навчається за дуальною програмою, має виконувати обов'язки у відповідності з укладеним договором.

Тривалість підготовки фахівців у рамках дуальної системи професійної освіти становить від 6 до 10 семестрів в залежності від фаху і закладу вищої освіти. Найбільш поширена така організація навчально-практичного процесу, коли 3-місячні цикли теоретичної і практичної підготовки чергуються, змінюючи один одного. Однак, фази практичної підготовки протягом перших семестрів можуть тривати довше, ніж 3 місяці, а відповідно протягом останніх семестрів подовжуються фази теоретичної підготовки. Незалежно від розподілу теорії й практики обидва аспекти підготовки фахівців завершуються паралельно, а не один після іншого, як це буває під час традиційного навчання. На рисунку 1 показано приклад організації дуального навчання в університеті прикладних наук Бремена, який пропонує дуальну бакалаврську програму «Бізнес-адміністрування».

У третьому розділі **«Порівняльний аналіз системи підготовки економістів аграрного профілю у Німеччині й Україні»** здійснено порівняльний аналіз системи підготовки майбутніх фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти Німеччини й України, розроблено й запропоновано низку рекомендацій щодо можливостей використання німецького досвіду їхньої підготовки у вітчизняних закладах вищої освіти.

	1. Quartal													2. Quartal													3. Quartal													4. Quartal																									
2012	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52													
	Praxis													Theorie 2. Sem.													ggf. Praxis Praxis OE													Theorie 1. Sem. Pr.																									
2013	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52													
	Praxis													Theorie 2. Sem.													Praxis													Theorie 3. Sem. Pr.																									
2014	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52													
	Praxis													Theorie 4. Sem. (I)													Praxis													Theorie 4. Sem. (II)													Praxis, ggf. Ausland												
	Zusätzliche Vorbereitungsmöglichkeit Kammerprüfung																																																																
2015	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52													
	Praxis, ggf. Ausland													In.6 (I) Praxis													Integr. 6. Sem. (II)													Praxis													Integr. 7. Sem. (I) Pr.												
	HKZ																																																																
2016	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52													
	Integr. 7. Sem. (II)													Praxis																																																			

Рис. 1. Організація теоретичної і практичної підготовки за дуальною програмою (Бремен)

Кардинальні зміни можуть бути зумовлені такими пропозиціями:

- скорочення терміну навчання майбутніх фахівців економічного профілю ОС «Бакалавр» до трьох років навчання;
- запровадження дуальної системи навчання майбутніх фахівців економічного профілю за зразком Німеччини.

Водночас окремі елементи позитивного досвіду німецьких закладів вищої освіти щодо підготовки економістів аграрного профілю можуть бути реалізовані шляхом:

- збільшення кількості практик та/або подовження їх термінів;
- запровадження двотижневої ознайомлювальної практики для абітурієнтів перед їхнім вступом на навчання;
- визначення мінімальної кількості навчальних дисциплін, які повинні обов'язково викладатись англійською мовою;
- запровадження вимоги до викладачів фахових дисциплін щодо наявності у них стажу роботи за однією із економічних спеціальностей;
- розширення спектру дисциплін за вибором студента та збільшення їх кількості у навчальному плані;
- визначення обов'язкової кількості фахових дисциплін, які повинні вивчатись студентами іноземними мовами, здебільшого англійською.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні проведено аналіз педагогічних і навчально-методичних праць вітчизняних та зарубіжних науковців, узагальнено наукові знання про зміст, методи та форми організації професійної підготовки фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти Німеччини, визначено позитивний досвід їхньої підготовки у закладах вищої освіти різних типів, надані рекомендації щодо можливості його використання в університетах України.

Узагальнення результатів наукового пошуку дозволяє сформулювати такі висновки:

1. На основі ретроспективного аналізу встановлено такі етапи розвитку економічної освіти Німеччини: початковий (XIX ст.) – запровадження викладання економічних дисциплін як невеликих навчальних курсів у вищих навчальних закладах, поява самостійних економічних факультетів; науково-орієнтований (кінець XIX – перша половина XX ст.) – поєднання вивчення економіки із дослідженням суспільно-економічних проблем; практично-орієнтований (друга половина XX ст.) – професіоналізація і спеціалізація економічної освіти, розробка професійно-орієнтованих програм, поділ вищої економічної освіти на загальну економічну і профільну (спеціалізовану), у тому числі й аграрного напрямку, підготовку; глобалізаційний (XX ст. – сьогодні) – гуманітаризація вищої економічної науки, посилення ґрунтовності економічних знань, адаптація до загальних тенденцій вищої економічної освіти у світовому масштабі.

Доведено, що глобалізаційні освітні процеси вплинули на зміст вищої економічної освіти, зумовивши у її розвитку такі основні тенденції: посилення значення наукового складника освітнього процесу та багатоплановість наукових досліджень університетів, орієнтація на ґрунтовність опанування майбутніми економістами комплексом профільних теоретичних знань і формування відповідних професійних навичок; інтернаціоналізація вищої економічної освіти; професійна переорієнтація фахівців відповідно до зростаючих вимог у конкретній галузі економіки; посилення розвитку дистанційного навчання у підготовці майбутніх економістів.

2. На основі аналізу організації процесу підготовки майбутніх економістів у закладах вищої освіти Німеччини визначено такі її особливості: тісна співпраця університетів і роботодавців у процесі розробки професійно-орієнтованих програм, їх постійне оновлення з урахуванням передових науково-методичних досягнень і провідних технологій у визначеній сфері; спрямованість змісту програм підготовки економістів на підвищення якості освіти молоді для їхньої майбутньої ефективної самореалізації на ринку праці; професіоналізація університетських профільних навчальних програм з економіки шляхом часткової інтеграції до них суміжних дисциплін; інтегративний напрям змісту бакалаврських і поглиблена спеціалізація магістерських програм, що уможлиблює поєднання теоретичного матеріалу з його реалізацією у практичному середовищі; структурування навчальних програм (курсів) за модульно-блочним принципом з включенням до кожного модуля кількох (чотирьох-п'яти) дисциплін; використання новітніх освітніх технологій із застосуванням сучасних інформаційних технологій; гнучкість програмних компонентів, можливість самостійного визначення й коригування студентами напрямів професійної підготовки після першого року навчання.

Схарактеризовано організаційні особливості професійної підготовки економістів в університетах Німеччини, зокрема: кредитно-модульна (блочна) система, інтеграція традиційних і новітніх (подвійних) навчальних курсів, універсальність курсів на початку і глибока спеціалізація у наступні роки

вивчення економіки, наявність комбінованих курсів економічного спрямування у поєднанні двох-трьох дисциплін, можливість стажування за кордоном.

Визначено особливості змісту навчання фахівців економічного профілю у Німеччині, а саме: реалізація професійної підготовки фахівців економічного профілю за різнорівневими ступеневими програмами (базовими, звичайними та подвійними бакалаврськими і магістерськими програмами); науковий складник як невід’ємний компонент навчальних і дослідницьких програм економічного спрямування, що зумовлює виконання наукових досліджень студентами під керівництвом викладачів; співпраця університетів і потенційних роботодавців у справі розробки навчальних програм, забезпечення проходження студентами практики, здійснення спільних наукових проєктів і профільних досліджень; модульно-блочна структура навчальних планів і програм підготовки фахівців економічної сфери; комплексний підхід до освітнього процесу – поєднання ґрунтовних теоретичних знань із поглибленою практичною підготовкою; інтегративний характер змістового наповнення подвійних бакалаврських програм у поєднанні теоретичного масиву наукових знань з менеджменту, сільського господарства, аграрної економіки, сільськогосподарської продукції та політики, промислового господарства, управління агропромисловим підприємством; поглиблене вивчення профільних дисциплін аграрно-економічного спрямування за програмами магістратури, розвиток необхідних навичок професійної реалізації фахівців аграрно-економічної сфери у практичному середовищі.

3. Визначено напрями практичного використання німецького досвіду професійної підготовки економістів аграрного профілю у освітньому процесі закладів вищої освіти України, а саме: скорочення термінів навчання майбутніх економістів для отримання освітнього ступеня «Бакалавр» до трьох років навчання, що надасть змогу прискорити підготовку фахівців економічного профілю для вітчизняних малих і середніх підприємств та досягти більш раціонального використання кадрового потенціалу; розгляд можливості запровадження дуальної системи навчання майбутніх фахівців економічного профілю за зразком німецьких університетів прикладних наук з метою посилення практичної орієнтації освітнього процесу і підвищення кваліфікації випускників; надання університетам автономного права щодо визначення змісту навчальних планів підготовки фахівців економічного профілю, що дозволить урізноманітнити їх, спрямувавши на забезпечення потреб державного і приватного сектора вітчизняної економіки; посилення практичного складника планів підготовки фахівців економічного профілю шляхом збільшення кількості практик або подовження їх термінів; запровадження двотижневої ознайомлювальної практики для вступників на економічні спеціальності, що сприятиме визначенню їхньої придатності для цієї професійної діяльності та самовизначенню щодо вибору професії; регламентування мінімальної кількості навчальних дисциплін, які повинні обов’язково викладатись англійською мовою, з право вибору їх переліку закладами вищої освіти.

4. Виконано порівняльний аналіз системи підготовки майбутніх фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти Німеччини й України, на основі

якого сформульовано рекомендації щодо можливостей використання німецького досвіду підготовки зазначених фахівців у вітчизняній системі освіти, зокрема: залучення до розробки навчальних планів і навчальних програм представників підприємств і організацій з метою наближення змісту навчання до потреб як виробництва, так і невиробничого сектора економіки; запровадження вимоги до викладачів фахових дисциплін щодо наявності стажу роботи за однією із економічних професій; збільшення кількості дисциплін за вибором студента та розширення їх переліку для гармонізації потреб ринку і бажань та здібностей студентів; встановлення обов'язкової кількості фахових дисциплін, які повинні вивчатись студентами іноземними мовами, що сприятиме підвищенню якості підготовки фахівців економічного профілю та підвищенню їхньої конкурентоспроможності; розширення використання новітніх методів і форм навчання, які є типовими у підготовці фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти Німеччини (кейс-метод, ділові ігри, ігри за планом, моделювання виробничих ситуацій).

Проведене дослідження не вичерпує всієї проблеми професійної підготовки фахівців економічного профілю. Подальшого вивчення потребують такі аспекти, як: диференціація бакалаврських і магістерських програм підготовки майбутніх економістів, модифікація змісту їхнього навчання, інтернаціоналізація професійної підготовки фахівців економічного профілю.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Амеліна С.М., Дзюба Г.І. Формування аналітичних умінь майбутніх економістів у вищих закладах Німеччини. Педагогіка формування творчої особистості у вищих і загальноосвітніх школах: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2013. Вип. 33 (86). С. 536-541. *(здобувачкою визначено й обґрунтовано перелік аналітичних умінь майбутніх економістів)*.
2. Амеліна С.М., Дзюба Г.І. Організація підготовки бакалаврів економічного профілю в університетах Німеччини. Педагогіка вищої та середньої школи. Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2013. Вип. 39. С. 281-285. *(здобувачкою визначено особливості організаційних умов професійної підготовки бакалаврів економічного профілю)*.
3. Дзюба Г.І. Змістові особливості бакалаврських програм економічного профілю у Німеччині. Педагогіка формування творчої особистості у вищих і загальноосвітніх школах: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2015. Вип. 42 (95). С. 552-557.
4. Дзюба Г.І. Активні методи навчання у підготовці фахівців економічного профілю у Німеччині. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія». 2015. Вип. 208 (2). С. 65-72.
5. Дзюба Г.І. Професійна підготовка майбутніх економістів в Україні і Німеччині: загальні тенденції і відмінності. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія». 2015. Вип. 220. С. 20-26.

Статті у інших наукових виданнях

6. Амеліна С.М., Дзюба Г.І. Організація підготовки бакалаврів економічного профілю в університетах. Лінгвістичні та педагогічні аспекти іншомовного навчання: зб. наук. пр. Кривий Ріг: КП ДВНЗ «КНУ», 2013. С.136-142. *(здобувачкою висвітлено організаційні аспекти практичного навчання бакалаврів економічного профілю).*

Тези наукових доповідей

7. Дзюба Г.І. Формування аналітичних умінь у професійній підготовці майбутніх економістів. Теорія та методика професійної освіти: реалії та перспективи XXI століття. III Міжнародна науково-практична конференція: тези доповіді. Київ, 8-11 листопада 2012. Київ, 2012. С.41-43.

8. Дзюба Г.І. Дуальне навчання у підготовці економістів у Німеччині. Новости научных идей – 2013. IX Міжнародна науково-практична конференція: тези доповіді. Прага, 27 жовтня 2013. Praha. Publishing House «Education and Science», 2013. С.3-5.

9. Амеліна С.М., Дзюба Г.І. Ключові компетенції майбутнього економіста. Теорія та методика професійної освіти. V міжнародна конференція: тези доповіді. Київ, 26-27 лютого 2014. Київ, 2014. С.69-70. *(здобувачкою описано ключові компетенції майбутнього економіста).*

10. Дзюба Г.І. Неперервність і наступність у підготовці фахівців економічного профілю у Німеччині. Людиновимірність гармонізації культурно-освітнього простору майбутніх педагогів: наукові досягнення і перспективи. Міжнародна науково-практична конференція: тези доповіді. Мелітополь, 11-12 червня 2015. Мелітополь, 2015. С.261-263.

11. Дзюба Г.І. Диференціація програм підготовки фахівців економічного профілю у Німеччині. Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації. Міжнародна науково-практична конференція: тези доповіді. Київ, 14-16 травня 2015. Київ, 2015. С.81-82.

12. Дзюба Г.І. Практичний семестр у підготовці бакалаврів економічного профілю у вищих навчальних закладах Німеччини. Актуальні наукові дослідження в світлі розвитку наукового потенціалу Східної Європи. Міжнародна конференція студентів і молодих вчених: тези доповіді. Харків, 30-31 травня 2015. Харків, 2015. С. 76-77.

13. Дзюба Г.І. Багаторівнева вища економічна освіта у Німеччині. Сучасний вимір психології та педагогіки. Міжнародна науково-практична конференція: тези доповіді. Львів, 29-30 травня 2015. Львів, 2015. С.122-124.

АНОТАЦІЯ

Дзюба Г. І. Професійна підготовка фахівців економічного профілю у вищих навчальних закладах Німеччини. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2021.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню питань професійної підготовки фахівців економічного профілю у Німеччині. Визначено особливості структури, змісту, форм, методів професійної підготовки фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти Німеччини (диференціація змісту і тривалості бакалаврських програм, ступінь бакалавра і магістра як головна й додаткова кваліфікація, дуальне навчання, білінгвальні магістерські програми). Уточнено структуру й зміст бакалаврських і магістерських програм економічного спрямування у державних і приватних закладах вищої освіти Федеративної Республіки Німеччина (інтернаціоналізація фахових дисциплін, широкий спектр вибіркових дисциплін і модулів, запровадження «практичного семестру»). Конкретизовано критерії вступу до закладів вищої освіти Німеччини для майбутніх фахівців економічного профілю (Numerus clausus, список очікування). Обґрунтовано доцільність використання досвіду закладів вищої освіти Німеччини різних типів у процесі професійної підготовки фахівців економічного профілю в Україні (наближення змісту навчання до потреб як виробничого, так і невиробничого сектора економіки; встановлення вимоги до викладачів фахових дисциплін щодо наявності стажу роботи за спеціальністю; визначення обов'язкової кількості фахових дисциплін, які студенти повинні вивчати іноземними мовами; запровадження бакалаврського проекту як обов'язкової складової складника плану підготовки фахівців економічного профілю).

Ключові слова: професійна підготовка, методи, форми, дуальне навчання, диференціація змісту бакалаврських програм.

АННОТАЦИЯ

Дзюба Г. И. Профессиональная подготовка специалистов экономического профиля в высших учебных заведениях Германии. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 - теория и методика профессионального образования. Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины. Киев, 2021.

Диссертация посвящена исследованию вопросов профессиональной подготовки специалистов экономического профиля в Германии. Определены особенности структуры, содержания, форм, методов профессиональной подготовки специалистов экономического профиля в учреждениях высшего образования Германии (дифференциация содержания и продолжительности бакалаврских программ, степень бакалавра и магистра как главная и дополнительная квалификация, дуальное обучение, билингвальные магистерские программы).

Уточнена структура и содержание бакалаврских и магистерских программ экономического направления в государственных и частных учреждениях высшего образования Федеративной Республики Германия (интернационализация профессиональных дисциплин, широкий спектр выборочных дисциплин и модулей, введение «практического семестра»).

Конкретизированы критерии вступления в учреждения высшего образования Германии для будущих специалистов экономического профиля (Numerus clausus, список ожидания).

Обоснована целесообразность использования опыта высших учебных заведений Германии различных типов в процессе профессиональной подготовки специалистов экономического профиля в Украине (приближение содержания обучения к потребностям как производственного, так и непромышленного сектора экономики, установление требования к преподавателям специальных дисциплин о наличии стажа работы по специальности, определение обязанности " обязательно количества профессиональных дисциплин, студенты должны изучать иностранные языки; введение бакалаврской проекту как обязательной составляющей составляющей плана подготовки специалистов экономического профиля).

Ключевые слова: профессиональная подготовка, методы, формы, дуальное обучение, дифференциация содержания бакалаврских программ.

SUMMARY

Dziuba H.I. Professional training for economists in German higher education institutions. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences by the specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Vocational Education. – National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, 2021.

The thesis is devoted to the study of professional training of economic specialists in Germany. The features of structure, content, forms, methods of professional training of economic specialists in German higher education institutions (differentiation of content and duration of Bachelor programmes, Bachelor and Master Degrees as main and secondary, dual training, bilingual Master programmes) are defined. The structure and content of Bachelor's and Master's degree programmes in economics at public and private higher education institutions in the Federal Republic of Germany was clarified (internationalisation of professional disciplines, wide range of elective disciplines and modules, introduction of "practical semester"). The criteria for admission to German higher education institutions for future economic specialists (Numerus clausus, waiting list) are concretized. The expediency of using the experience of German higher educational institutions of various types in the process of vocational training of economic specialists in Ukraine are defined (approximation of training content to the needs of both industrial and nonindustrial sector of the economy, setting the requirement for teachers of special courses of work experience in the specialty, the definition of a mandatory number of professional courses that students should study in foreign languages; the implementation of a bachelor's project as a compulsory component of the study plan for economists).

The following areas of practical use of the German experience of professional training of agricultural economists in the educational process of higher educational institutions in Ukraine are considered: shortening the training period for future economists to obtain a Bachelor's degree to three years of study, which would

accelerate the training of economic specialists for domestic small and medium-sized enterprises and achieve a more rational use of human resources; implementing a dual system of education for future economic specialists, modelled on professional higher education schools in Germany, in order to strengthen the practical orientation of the educational process and improve the qualifications of graduates; strengthening the practical component of training plans for economists by increasing the number of internships or lengthening their duration; regulating the minimum number of courses that must be taught in English, leaving the right to choose the list of courses to be taught by higher education institutions; implementation of a two-week introductory internship for those entering economics, which will help to determine their suitability for this profession and their self-determination in choosing a profession.

Such aspects as differentiation of bachelor and master training programmes for future economists, modification of the content of their training, internationalisation of the professional training of economists, development of practical training programmes require further study.

Key words: professional training, methods, forms, dual study, differentiation of the content of bachelor programs.

Підписано до друку 09.04.2021 року. Формат 60x84\16
Ум. друк. арк. 0,9 Обл.-вид.арк. 0,9
Наклад 100 прим. Зам. № 210246

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі НУБіП України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041, тел.: 527-81-55, e-mail: nubip_druk@ukr.net
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4097 від 17.06.2011

